

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI ȘI SPORTULUI
UNIVERSITATEA LUCIAN BLAGA DIN SIBIU
FACULTATEA DE ȘTIINȚE SOCIO-UMANE**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**ISTORICUL ELABORĂRII PRIMEI ENCICLOPEDII ROMÂNEȘTI ÎN
DOCUMENTELE ARHIVELOR NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI (1895-1904)**

Coordonator științific

Prof. univ. dr. Alexandru AVRAM

Doctorand

Tatu Alexiu

SIBIU

2011

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI ȘI SPORTULUI
UNIVERSITATEA LUCIAN BLAGA DIN SIBIU
FACULTATEA DE ȘTIINȚE SOCIO-UMANE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

ISTORICUL ELABORĂRII PRIMEI ENCICLOPEDII ROMÂNEȘTI ÎN
DOCUMENTELE ARHIVELOR NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI
(1895-1904)

Coordonator științific

Prof. univ. dr. Alexandru AVRAM

Doctorand

Tatu Alexiu

Sibiu

2011

Comisia de evaluare a tezei de doctorat

Președinte: Conf. univ. dr. Sorin RADU, Decan, Facultatea de Științe Socio-Umane, Universitatea Lucian Blaga din Sibiu

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI:

Prof. univ. dr. Mihai Dorin DRECIN, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Lucian GIURA, Universitatea Lucian Blaga din Sibiu

Conf. univ. dr. Vasile CIOBANU, Institutul de Studii Socio-Umane din Sibiu

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

Lista abrevierilor	4
Capitolul I.	
1.1 Argumentum	5
1.2 Enciclopedismul european-contextul istoric	8
1.3 Precursori români ai enciclopedismului	16
1.4 Stadiul cercetărilor privind <i>Enciclopedia Română</i>	23
Capitolul II. <i>Enciclopedia Română</i> – prima lucrare de acest gen în cultura română	
2.1 ASTRA - inițiator al <i>Enciclopediei Române</i>	27
2.2 Corneliu Diaconovici - coordonator al <i>Enciclopediei Române</i>	29
Capitolul III. Etapele realizării <i>Enciclopediei Române</i>	
3.1.Căutarea colaboratorilor	38
3.2.Propuneri de subiecte	42
3.3.Finanțarea	48
3.4.Elaborarea tomului I (1895-1898)	51
3.5.Elaborarea tomului II (1898-1900)	60
3.6.Elaborarea tomului III (1900-1904)	62
Capitolul IV. Problematika <i>Enciclopediei Române</i>	
4.1 Chestiunile lingvistice	68
4.2 Problematika științifică	
4.2.1 Științele exacte	70
4.2.2 Științele naturii	74
4.2.3 Științele umaniste	83
4.3 Economia	
4.3.1 Agricultura	94
4.3.2 Industria	95
4.3.3 Meseriile	96
4.3.4 Comerțul	98
4.3.5.Sistemul bancar	99

4.3.6. Transporturile	100
4.4. Cultura și arta	
4.4.1. Învățământul	101
4.4.2. Literatura	102
4.4.3. Presa	107
4.4.4. Teatrul	109
4.4.5. Muzica	111
4.4.6. Dansul	114
4.4.7. Arhitectura	115
4.4.8. Sculptura	118
4.4.9. Pictura	119
4.4.10. Problemele bisericești	120
Capitolul V. Atelierul de creație al <i>Enciclopediei Române</i> în documente de arhivă	123
Capitolul VI. <i>Enciclopedia Română 1905 – 1938</i>	164
Capitolul VII. Concluzii. <i>Enciclopedia Română</i> - sinteză a spiritualității românești.	168
Bibliografie	176
Anexe	
Correspondența pentru elaborarea <i>Enciclopediei Române</i>	190
Autorii <i>Enciclopediei Române</i>	276
Foto-documentare	280

CUPRINSUL REZUMATULUI TEZEI DE DOCTORAT

1. Introducere	p. 7
2. Obiectivele tezei de doctorat	p. 8
3. Volumul și structura lucrării	p. 9
3.1. Conținutul lucrării	p. 9
3.1.1. Capitolul I	p. 9
3.1.2. Capitolul II	p. 10
3.1.3. Capitolul III	p. 10
3.1.4. Capitolul IV	p. 10
3.1.5. Capitolul V	p. 11
3.1.6. Capitolul VI	p. 11
3.1.7. Capitolul VII	p. 11
4. Contribuții originale referitoare la tema prezentată	p. 12
5. Concluzii	p. 13
6. Bibliografie	p. 14

INTRODUCERE

Lucrarea de față dorește să arate felul în care enciclopedismul european al secolului al XVIII-lea a reverberat în spațiul românesc, cu rezultatul concret al acestui fenomen în lumea științifică și culturală românească de la sfârșitul secolului al XIX-lea, respectiv începutul secolului al XX-lea – *Enciclopedia Română* în trei volume, coordonată de Corneliu Diaconovici și apărută la Sibiu în anii 1898, 1900, 1904 la Editura și tiparul lui Wilhelm Krafft.

Enciclopedia Română, așa cum a fost ea gândită și realizată, este un unicat în peisajul cultural românesc și, exceptând stadiul informațiilor, care se oprește la începutul secolului trecut, se poate spune că *Enciclopedia Română* nu are un corespondent similar în timpurile care au urmat. Documentele inedite, a căror valorificare duce la crearea unei imagini complexe asupra elaborării și tipăririi *Enciclopediei* relevă eforturile conjugate ale unor înaintași care au desfășurat o muncă de pionierat redutabilă în prezentarea aproape integrală a cunoștințelor din domenii variate ale vieții omenești începând cu preistoria și până în momentul redactării *Enciclopediei*.

Prezenta lucrare, folosind documentele de arhivă referitoare la corespondența dintre colaboratori și Diaconovici (sau membrii Biroului de redacție) își propune să arate felul în care a apărut și a evoluat un laborator de creație, în componența căruia au intrat învățători și preoți de țară, notari și profesori de gimnaziu, avocați și militari, dar și personalități marcante ale științei și culturii românești din a doua jumătate a secolului XIX - lea și începutul secolului al XX - lea.

Prima *Enciclopedie Românească* a fost rodul colaborării intelectualilor români și străini din toate teritoriile locuite de români sau din afara granițelor țării și a înscris lumea științifică și academică românească în circuitul marilor valori enciclopedice europene. Apar copii cu semnătura unor personalități științifice și culturale ale epocii: Alexandru D.Xenopol, Dimitrie Onciul, Grigore Antipa, Nicolae Teclu, Constantin Rădulescu – Motru, Simion Mehedinți, Victor Babeș, Titu Maiorescu, Iosif Șterca Șuluțiu, ale unor personalități străine ca: Jan Urban Iarnik, Otto Hertwik Iarnik, Gustav Weigand, dar și copii ale unor documente semnate de personalități ale timpului cu preocupări enciclopedice precum: Carol Auner, Andrei Bârseanu, Teodor T. Burada,

Emanoil Grigorovița, Constantin Litzica, Athanasie Marian Marienescu, Ludovic Mrazec, Ioan cav. de Puscariu, Victor Smigelschi, Nicolae Togan, Oscar Wittstock și alții.

Lucrarea valorifică în cea mai mare măsură documentele aflate în fondurile și colecțiile Arhivelor Naționale ale României, adâncește din perspective multiple, fenomenul enciclopedic românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea și pune în valoare și în evidență eforturile oamenilor de cultură și ale cărturarilor timpului.

1. OBIECTIVELE TEZEI DE DOCTORAT

Prin teza de doctorat „Istoricul elaborării primei *Enciclopedii Românești* în documentele Arhivelor Naționale ale României (1895-1904)” se intenționează să se readucă în memoria comunității științifice una din cele mai importante realizări ale culturii românești, realizată sub auspiciile ASTREI, așa cum reiese din documentele de arhivă.

În acest sens au fost propuse următoarele obiective de cercetare:

- stadiul cercetării temei în literatura de specialitate
- contextul istoric european din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea
- fenomenul enciclopedic european și influența lui asupra preocupărilor enciclopedice românești
- precursori români ai enciclopedismului
- corespondența lui Corneliu Diaconovici și a membrilor Biroului redacțional de la Sibiu cu persoanele și personalitățile care au contribuit la elaborarea Enciclopediei
- implicarea ASTREI în redactarea primei *Enciclopedii Românești*
- coordonarea elaborării *Enciclopediei Române* de Corneliu Diaconovici
- etapele realizării *Enciclopediei Române*
- problematica abordată de autori
- mecanismele atelierului de creație (Biroul redacțional de la Sibiu)

- autorii celor trei tomuri ale *Enciclopediei*
- încercările de reeditare din primele decenii ale secolului al XX-lea

2. VOLUMUL ȘI STRUCTURA LUCRĂRII

Teza de doctorat este structurată pe 7 capitole. Materialul este prezentat pe 339 pagini , 179 referințe bibliografice, 55 de reproduceri după documente de arhivă, două fotografii și 3 anexe.

2.1. Conținutul lucrării

Pentru întocmirea lucrării au fost cercetate documente aflate în principal în fondurile și colecțiile Arhivelor Naționale ale României și a fost consultată o amplă bibliografie, rezultatul final ducând la elaborare unor concluzii și puncte de vedere proprii.

În **Capitolul 1** este prezentat contextul istoric în care a luat naștere enciclopedia europeană, modificările politico-militare, socio-economice și culturale din Europa secolului al XVIII-lea, care au dus la redimensionarea continentului european și implicit, la redefinirea conceptului de Europa. Sunt arătate efectele „revoluției agricole” din nord-vestul continentului european, cele ale revoluției industriale și tehnice, modificatoare ale mentalităților din epocă dimpreună reflexele în plan social: o burghezie neomogenă, o nobilime europeană eterogenă și clase populare cantonate în cea mai mare parte în zona rurală cu o înrăutățire accentuată a condițiilor de viață, la acestea se adaugă în plan politic formula absolutismului luminat, conflictele militare care au pus față în față națiunile Europei , dar ceea ce este mai important , „Secolul Luminilor” a adus un avânt științific, generator al unei gândiri noi, bazată pe optimism și încredere în rațiunea umană, care va aduce umanității abundență, inteligență și prosperitate. Capitolul urmărește modul în care se creează o Europă a savanților – de la Montesquieu și Voltaire la d’Alembert și Diderot, apariția conceptului de enciclopedia și evoluția sa semantică, dar și preocupările enciclopedice din antichitatea timpurie până în amurgul evului mediu european. Un alt subcapitol tratează precursorii români al enciclopedia din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, de la Nicolae Milescu Spătarul și Stolnicul Constantin Cantacuzino ca

reprezentații de frunte ai umanismului românesc la Dimitrie Cantemir, cu prezentarea cadrului istoric în care au evoluat și a componentei enciclopedice din opera lor. Subcapitolul referitor la stadiul cercetărilor privind *Enciclopedia Română* vizează abordează formularea în timp a unor puncte de vedere asupra elaborării și importanței acesteia, dar și consistența tratării acestui subiect în literatura de specialitate.

Capitolul II își propune să demonstreze premiera pe care *Enciclopedia Română* o reprezintă în cultura română, pornind de la ideea că inițiatorul acestei Enciclopedii a fost Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, din a cărei însărcinare și sub ale căror auspicii, aceasta s-a publicat. Alte ținte ale acestui capitol sunt: prezentarea personalității și a eforturilor coordonatorului *Enciclopediei*, Corneliu Diaconovici, căutarea colaboratorilor disponibili pentru opera de pionierat pe care avea să o întreprindă, propunerile de subiecte pentru domeniile pentru care s-au găsit specialiști și pentru domeniile tangente preocupărilor lor (propunerile efective), sursele de finanțare ale *Enciclopediei* (toate acestea, așa cum reies ele din corespondența lui Corneliu Diaconovici și a Biroului redacțional de la Sibiu, cu cei care au colaborat la elaborarea Enciclopediei Române).

Capitolul al III-lea vizează realizarea și publicarea celor trei tomuri ale *Enciclopediei* și insistă asupra activităților preliminare începerii elaborării *Enciclopediei*, a surselor de informare folosite de colaboratorii pentru alcătuirea articolelor, a opiniilor colaboratorilor legate de dimensiunile, compoziția și caracterul, utilitatea *Enciclopediei*, a condițiilor impuse de Biroul redacțional de la Sibiu, a punctelor de vedere exprimate de colaboratori în urma apariției fasciculelor sau tomurilor, a criticilor exprimate în presa vremii la adresa Enciclopediei etc.

Capitolul al IV-lea se concentrează pe problematica abordată de colaboratorii *Enciclopediei*, arată eforturile susținute ale tuturor colaboratorilor în prezentarea sintetică a domeniilor științifice, economice și culturale și, în subsidiar, datele referitoare la fiecare domeniu (definiție, ramuri, reprezentanți mai cunoscuți, termeni specifici și, acolo unde a fost posibil, ilustrația grafică și

fotografică). Astfel, sunt luate în discuție și tratate problemele lingvistice, științele (cele exacte, științele naturi și științele umaniste), economia cu toate ramurile ei (agricultura, industria, meseriile, comerțul, sistemul bancar, transporturile etc.), învățământul, cultura și arta (literatura, teatrul, muzica, dansul, arhitectura, sculptura), presa și problemele bisericesti.

În **Capitolul al V-lea** atenția s-a concentrat asupra laboratorului de creație al *Enciclopediei Române*, așa cum apare el din corespondența lui Corneliu Diaconovici și a Biroului redacțional de la Sibiu cu cei peste 170 de colaboratori fideli. Cercetarea și folosirea documentelor de arhivă îmbogățește informația, structurată ca și în capitolul anterior pe domenii, și contribuie (chiar dacă pe alocuri este mai lacunară) în acest capitol, la recrearea atmosferei de epocă.

Capitolul al VI-lea ia în discuție eforturile ASTREI și ale generației de intelectuali ardeleni, care în perioada interbelică au insistat asupra reeditării *Enciclopediei Române*, accentul fiind pe Memoriul lui Sextil Pușcariu înaintat președintelui ASTREI și pe încercările Comisiei pentru studierea reeditării *Enciclopediei Române* cu sprijinul Fundațiilor Culturale Regale.

Ultimul capitol, *Enciclopedia Română* - sinteză a spiritualității românești formulează o sumă de idei referitoare la sintagma mai sus menționată:

- prima *Enciclopedie Românească* est un unicat în peisajul cultural românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea
- *Enciclopedia Română* a izvorât din conștiința necesității unor mijloace de răspândire a cunoștințelor folositoare în rândul românilor de pretutindeni
- inițiativa *Enciclopediei Române* a fost Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, sub ale cărei auspicii a fost editată
- coordonatorul *Enciclopediei*, Corneliu Diaconovici, a avut un rol covârșitor în coagularea energiilor creatoare, care au dus la elaborarea și tipărirea la Sibiu a *Enciclopediei*

- *Enciclopedia Română* este rodul activității intelectualilor români din toate teritoriile locuite de români (de la învățători și preoți de țară la profesori universitari și academicieni); trebuie adăugat și aportul unor filologi europeni renumiți
- *Enciclopedia Română* trebuie apreciată ca cea mai bogată sursă de cunoștințe științifice din majoritatea domeniilor pentru categorii largi de populație, constituind maximul pentru sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (cele 37 622 de articole vorbesc de la sine despre acest lucru)
- *Enciclopedia Română* ca rod al seriozității și competenței unei generații, se constituie într-un veritabil monument al culturii române, un model de tezurizare a cunoașterii, un instrument elevat și erudit de informare și o carte de învățătură a națiunii române
- importanța Enciclopediei rezidă în modul în care a răspuns imperativelor culturii naționale ale momentului și pregătit conștiința unității naționale care s-a concretizat în realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918

3. Contribuții originale referitoare la tema prezentată

Având în vedere tratarea parțială a elaborării Enciclopediei (excepție este contribuția lui Vasile Petrica), se impune precizarea contribuțiilor personale ale autorului tezei, după cum urmează:

- abordarea temei prezentate din perspectiva documentelor de arhivă
- elucidare, în mod cronologic, cercetărilor referitoare la Enciclopedia Română
- configurarea detaliată a rolului ASTREI și a lui Corneliu Diaconovici, din perspectiva documentelor de arhivă și a literaturii memorialistice, în tipărirea primei Enciclopedii Românești
- prezentarea amănunțită a etapelor realizării Enciclopediei, așa cum rezultă din corespondența colaboratorilor ei cui Diaconovici și Biroul redacțional de la Sibiu

- tratarea cvasi integrală a problematicii Enciclopediei (chestiunile lingvistice, problematica științifică, economia, cultura și arta, învățământul, presa, problemele bisericești)
- descrierea laboratorului de creație (căutarea colaboratorilor, propunerile de subiecte, finanțarea etc.)
- abordarea încercărilor de reeditare a Enciclopediei până în anul 1934, așa cum rezultă din documentele de arhivă
- formularea unor concluzii pertinente referitoare la istoricul elaborării Enciclopediei
- prezentarea cronologică a corespondenței pentru elaborarea primei Enciclopedii Românești
- selecționarea și prezentarea în anexe a celor mai expresive documente referitoare la eforturile de elaborare a Enciclopediei

4. Concluzii

Prezenta teză de doctorat îmbogățește literatura de specialitate referitoare la fenomenul enciclopedic românesc, în primul rând, prin elucidarea stadiului cercetării temei în literatura de specialitate, a descifrării contextului istoric european din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, dar și a prezentării fenomenului enciclopedic european cu influențele lui asupra enciclopedismului românesc (tratarea precursorilor enciclopedismului românesc întregeste înțelegerea celor menționate mai sus). Prezentarea corespondenței lui Corneliu Diaconovici și a membrilor Biroului redacțional de la Sibiu cu cei care au colaborat la realizarea Enciclopediei, clarifică implicarea ASTREI și contribuția lui Diaconovici, dimpreună cu cea a etapelor realizării Enciclopediei, a laboratorului de creație, dar și a problematicii abordate de autori. Finalizarea acestei teze poate constitui un punct de plecare pentru viitoare direcții de cercetare în domeniul enciclopedismului românesc, abordat din perspectiva documentelor de arhivă.

Bibliografie

A. Izvoare

1. Arhive

AN-SANIC, *Fond Ministerul Instrucțiunii Publice.*

AN-SJCS, *Fond Stare Civilă.*

AN-SJSb, *Fond ASTRA.*

*** *Fond ASTRA. Corespondența pentru elaborarea Enciclopediei Române.*

APORB, *Fond Protocol Circulare.*

B.A.S., *Colecții speciale.*

2. Documente publicate

Acceptarea propunerii pentru editarea Enciclopediei române „din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii” de către Cornel Diaconovich, în Transilvania, 1895, PO, p.59, pct. 18/6.

Activitatea Secțiunilor științifice-literare. Raportul secretarului general I. Agîrbiceanu privind lucrarea „Ardealul românesc”; activitatea membrilor; problemele revistei Transilvania și ale publicațiunilor ASTREI; ediția a II-a a Enciclopediei lui Diaconovich, etc. Rapoartele secțiunilor: literare-filologice, artistice, istorice, medicale, juridice, științelor-naturale, feminină, în Transilvania, 1929, p. 916-935.

Apel în legătură cu editarea de către „Asociațiune” a Enciclopediei române, sub conducerea lui Cornel Diaconovici, în Transilvania, 1895, p. 33-34.

AVRAM, Alexandru, ȘERBĂNESCU, Olga, RACOVITAN, Mihai, *Documente din arhivele sibiene despre oprimarea românilor din Transilvania și lupta lor împotriva dualismului austro-ungar, în Anuarul Complexului Muzeal, vol. I, Sibiu, 1987.*

CIOROGARIU, R., Roman, *Studii și documente*, Editura Episcopiei Oradiei, 1981.

CIPĂIANU, George, CIPĂIANU, Ana Maria, *Corespondența lui Vincențiu Babeș*, (Scrisori primite), Prefață de acad. Ștefan Pascu, introducere, ediție îngrijită, note și comentarii de Mihail P.Dan și George Cipăianu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

DIACONOVICI, Corneliu, *O dare de seamă, în Transilvania - Analele Asociațiunii*, nr. 5, 1903

Idem, *Enciclopedia Română publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, Editura și tiparul W.Krafft, Sibiu, 1898-1904.

Idem, „*Enciclopedia Română*”. *Raport despre terminarea publicațiunii, prezentat Comitetului Central al „Asociațiunii” în ședința sa din 31 martie 1904. Cuprinsul, lista colaboratorilor, defecte și neajunsuri, cheltuieli de editare*, în *Transilvania*, nr. 2, Sibiu, 1904, p. 51-67.

Documente privind istoria României, seria A, 5, XVII, nr. 233.

Editarea unei Enciclopedii române. Numirea unei comisii care să studieze proiectul din 3 ianuarie 1895 al lui Cornel Diaconovich, prezentat în acest scop Comitetului Asociațiunii, în *Transilvania*, 1895, PO; p. 31, pct. 11/6.

GOȚIA, Dorin, *ASTRA în documente, în ASTRA 1861-1950, Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, 125 de ani de la înființare*, Sibiu, 1987.

HURMUZACHI, Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I/1, București, 1886-1942.

IANCU, Ghgeorghe, *Valeriu Braniște. Corespondență*, vol. I și II, Cluj-Napoca, 1986.

Fișele de lucru ale Enciclopediei Române, Editura Bibliotecii ASTRA, Sibiu, 2010.

MANIU, Iuliu, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1848-1918. Documente*, Cluj-Napoca, 1986.

NISTOR, Nicolae, RACOVITAN, Mihai, *Acțiuni social-politice ale românilor transilvăneni oglindite în documente sibiene din anii 1895-1902*, în volumul *Ștefan Meteuș la 85 de ani*, Cluj-Napoca, 1977.

PAVEL, Teodor, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale, (1878-1895)*, Editura Facla, vol. I, Timișoara, 1979.

Proces verbal al Comitetului central al Asociațiunii din 21 ianuarie 1896, în *Transilvania (partea oficială)*, nr. 190/529, 1895.

Raportul lui Corneliu Diaconovici despre contractele încheiate cu librăriile Krafft din Sibiu și Carol Müller pentru editarea și răspândirea Enciclopediei Române, în *Transilvania*, 1895, p. 158, PO, pct. 78/188.

Scrisoarea lui Corneliu Diaconovici către Ioan Rațiu (Sibiu, 4 august 1897), în Teodor Pavel, *Partidul Național Român și acțiunea memorandistă. Corespondența politică (1887-1901)*, Editura Daco-Press, Cluj-Napoca, 1994.

Scrisoarea lui Corneliu Diaconovici către Ioan Slavici, Budapesta, 16 martie 1885, în Muzeul Județean, Arad (exponat nr. 442), apud Teodor Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale (1878-1895)*, Editura Facla, Timișoara, 1979.

Ședințe plenare ale secțiunilor ASTREI, 28 aprilie și 21-22 mai 1929. Comunicarea lui S. Stanca despre Mănăstirea Rîmeșului. Problema ediției a II-a a Enciclopediei române de Diaconovich; raportul general despre activitatea secțiilor și rapoartele fiecărei secții pe 1928/1929, în *Transilvania*, 1929, p. 491-495.

VERESS, A., *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, XII, București, 1939.

3. Corespondență publicată

BIȚU, Voichița, *Memoria documentelor Bibliotecii ASTRA. Dr. Corneliu Diaconovich*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p.

Corespondența lui Vinzențiu Babeș (Scrisori primite). Prefață de acad. **Ștefan PASCU**, introducere, ediție îngrijită, note și comentarii de **Mihail P.DAN** și **George CIPĂIANU**, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

Corespondența lui Vinzențiu Babeș (Scrisori trimise). Introducere, ediție îngrijită și comentarii de **George CIPĂIANU** și **Ana Maria CIPĂIANU**, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.

DRĂGOESCU, I. Ion, STOICA-VASILESCU, Lia, *Scrisori inedite de la Victor Vlad-Delamarina*, în *Studii de limbă, literatură și folclor*, vol. III, Reșița, 1976, p.

4. Memorii, amintiri, jurnale

BOCU, Sever, *Drumuri și răscruci*, cu o introducere de I.D. Suciu, f.e., București, vol. I, 1945, vol. II, 1946.

BRANIȘTE, Valeriu, *Oameni, fapte, întâmplări*, Prefața de Dumitru Vatamaniuc, îngrijire de ediție, note și comentarii, glosar și indici de Valeria Căliman și Șerban Polverejan, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.

Idem, *Amintiri din închisoare (Însemnări contimporane și autobiografice)*, Studiu introductiv de Miron Constantinescu și Alexandru Porțeanu, ediție îngrijită și note de Alexandru Porțeanu, Editura Minerva, București, 1972.

CLOPOȚEL, Ion, *Amintiri și portrete*, Editura Facla, Timișoara, 1973.

CRISTEA, Nicolae, *File de memorialistică. Jurnal*, Studiu introductiv, îngrijirea ediției, note și comentarii de Anca Sârghie, f.e., Sibiu, 1998.

GHIBU, Onisifor, *Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură*, Ediție îngrijită, prefață, note și comentarii de Nadia Nicolescu, postfață de Mircea Zaciuc, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981.

Idem, *Oameni între oameni. Amintiri*, Selecție și introducere de Ion Bulei, text stabilit, tabel cronologic și indice de nume Octavian O.Ghibu, note și comentarii Ion Bulei, Octavian O.Ghibu, Șerban Polverejan, Editura Eminescu, București, 1990.

IORGA, Nicolae, *Oameni cari au fost*, Antologie, Ediție îngrijită, note și comentarii de Valeriu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, Editura Militară, 1975.

LAPEDATU, Ion I., *Memorii și amintiri*, Ediție îngrijită, prefață și note de Ioan Oprea, Institutul European, Iași, 1998.

MIHU, Ioan, *Spicuri din gândurile mele, politice, culturale, economice*, studiu biografic de Silviu Dragomir, f.e., Sibiu, 1938.

PETROVICI, Ion, *Felurite. Probleme și oameni. Evenimente. Note de drum*, Editura literară a Casei Școalelor, București, 1928.

PUȘCARIU, Sextil, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895-1906)*, Ediție definitivă și îngrijită de Magdalena Vulpe, Editura pentru literatură, București, 1968.

5. Presă

Adevărul, București, 1923.

Albina, Timișoara, 1887-1888, București, 1923.

Drapelul, Lugoj, 1904-1906.

Dreptatea, Timișoara, 1894-1895.

Drum Nou, Bocșa-Montană, 1923.

Familia, Oradea, 1905.

Foaia Diecesană, Caransebeș, 1886-1923.

Revista economică, Sibiu, 1899-1996.

Telegraful român, Sibiu, 1923..

Timpul, Reșița, 1990.

Viitoriul, Budapesta, 1884-1885..

B. Lucrări generale

ANTIP, Constantin, *Contribuții la istoria presei române*, Editura Uniunea Ziariștilor, București, 1967.

AXENCIUC, V., *Introducere în istoria economică a României. Epoca modernă*, Editura Fundației România de mâine, București, 1997.

BERINDEI, Dan, *Academia Română în anii 1879-1918*, în *SMI Mod 5*, 1975.

BERSTEIN, Serge, MILZA, Pierre, *Istoria Europei, volumul 3, State și identități europene (secolul XIV-1815)*, Traducere de Monica Timu, ediție îngrijită, note și comentarii de Doina Barcan-Sterpu, *Institutul European*, 1998.

BITTE, VICTORIA I., *Scurt istoric al enciclopediilor*, în *Un enciclopedist român aproape uitat: Dr. Corneliu Diaconovici*, Editura Timpul, Reșița, f.a., p. 22-26.

BOERESCU, N., *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Timișoara, 1980.

BOLDUREANU, Viorel I., *Cultura română în Banat. Secolul a XIX-lea*, Editura Helikon, Timișoara, 1994.

BURADA, T.T., *Istoria teatrului în Moldova, 2*, f.e., Iași, 1922

CĂLINESCU, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1982

CARPENTIER, J., LEBRUN, F., *Istoria Europei*, București, Editura Humanitas, 1997.

CARTOJAN, Nicolae, *Cărțile populare în literatura românească*, București, vol. I, 1929, vol. II, 1938.

CIOBANU, Ștefan, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, București, 1925

CIOBANU, Vasile, DOBRESU, Vasile, DRONCA, Lucian, KOVER, György, DRECIN, Mihai

HOLEC, Roman, KRAJCOVIC, Milan *Istorie financiar-bancară. Studii asupra băncilor românești, maghiare și slovace din Austro-Ungaria (1867-1918) Geschichte des Finanz - und Bankwesens. Studien über die sächsischen, rumänischen und slowakischen Banken Österreich-Ungarns (1867-1918)*, vol. 2, coordonator: **Mihai Drecin**, Editura Dacia, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001

CIOBANU, Vasile, GÖLLNER Carl, KARTMANN Arnold, MARKEL Hanni, NUSSBÄCHER Gernot, PHILIPPI Maja et alii, *Taten und Gestalten. Bilder aus der Vergangenheit der Rumäniendeutschen, Fapte și personalități. Imagini din trecutul germanilor din România*, vol II. Îngrijit și prefațat de D. Drotleff, Editura Hora, Sibiu, 2002

CHAUNU, Pierre, *Civilizația Europei în secolul Luminilor*, vol. I, Traducere și cuvânt înainte de Irina Mavrodin, Editura Meridiane, București, 1986.

CIPĂIANU, George, *Vincentiu Babeș (1821-1907)*, Timișoara, 1980.

CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, București, 1999.

CONSTANTINESCU, M., PORȚEANU, Alexandru, Valeriu Braniște. *Epoca și memoriile sale*, Studiu introductiv la vol. Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, 1972.

CRÎȘAN, Vasile, *ASTRA - un model cultural*, în *ASTRA 1861-1950, Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, 125 de ani de la înființare*, sub redacția Victor V. Grecu, Sibiu, 1987.

DIACONOVICI, Corneliu, *Activitatea Asociațiunii pe teren literar*, în *Transilvania*, an XXX, 1898, nr. 5.

Cultura și cărturarii bănățeni în deceniile independenței, Timișoara, 1977.

DRAGOMAN, Corneliu, „Asociațiunea ASTRA”. *Activitatea editorială la Sibiu*, Sibiu, 1973, BAS, 224619-23.

DRĂGUȚ, Vasile, *Arta românească*, I, București, 1982.

DRECIN, Mihai, *Înființarea Uniunii Bancare „Solidaritatea” și sistemul bancar românesc din Transilvania (1892-1907)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj-Napoca, 1977, p. 221-238

Idem, *Banca „Albina” din Sibiu - instituție națională a românilor transilvăneni (1871-1918)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982

Idem, *Tentative și reușită în acțiunea pentru înființarea primei bănci de asigurare cu capital românesc din Transilvania (1857-1911)*, în *Istorie financiar bancară. Studii asupra băncilor românești din Transilvania(1896-1918)*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996, p. 145-182

- DRECIN, Mihai, DOBRESCU, Vasile**, *Considerații asupra sistemului financiar-bancar românesc din Transilvania (1867-1918)*, în *Istorie financiar-bancară. Studii asupra băncilor din Austro-Ungaria (1867-1918)*, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 65-73
- DUȚU, Al.**, *Coordonate ale culturi românești în secolul XYVIII, 1700-1821*, București, 1968.
- Enciclopedia istoriografiei românești*, coordonare Ștefan Ștefănescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978.
- FLOCON, Albert**, *Universul cărților. Studiu istoric de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Traducere de Radu Berceanu, cu o postfață de Radu Theodorescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.
- GEORGESCU, V.**, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, București, 1972..
- FRUNZETTI, Ion**, *Arta română în secolul al XIX-lea*, București, 1991.
- GAILLARD, J. M., Rowley**, *Istoria continentului european. De la 1850 la sfârșitul secolului al XX-lea*, București-Chișinău, 2001.
- GOGÂLEA, Dorin**, *Modelul cultural al ASTREI-125 de ani de la întemeierea ASTREI*, Sibiu, 1986.
- GUSDORF, G.**, *Les principes de la pensée au siècle des lumières*, Payot, Paris, 1971.
- HITCHINS, Keith**, *România, 1866-947*, București, 1998.
- HODOȘ, Nerva, IONESCU, Al.**, *Publicațiunile periodice românești*, București, 1913.
- IORGA, Nicolae**, *Istoria presei românești*, București, 1999.
- *** *Istoria învățământului din România, vol. II, 1821-1918*, București, 1994.
- Istoria economică a României*, coordonator N. N. Constantinescu, București, 1997.
- Istoria Românilor, vol. VII, tom II, De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, Coordonator Acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- Istoria României*, redactată de Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, Editura Enciclopedică, București, 1998.
- JINGA; Victor**, *Problemele fundamentale ale Transilvaniei*, Brașov, 1945
- MACREA D.**, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978.

- MAIOR, Liviu**, *Mișcarea națională românească din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1986.
- MATEI, Pamfil**, *ASTRA - Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român 1861-1950*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.
- *** *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2005.
- MOGA, Valer**, *ASTRA și societatea 1918-1930*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003.
- MUNTEANU, Romul**, *Cultura europeană în epoca Luminilor*, Editura Minerva, București, 1981.
- MUNTEANU, Vasile**, *Contribuții la istoria Banatului*, Timișoara, 1990.
- NETEA; Vasile**, *Spre unitatea statală a poporului român, legăturile politice și culturale între anii 1859-1918*, București, 1978.
- NISTOR, Nicolae, MARINESCU-FRĂSINEI, M. N.**, *Sibiul și ținutul în lumina istoriei*, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990.
- Omul Luminilor*, volum coordonat de Michel Vovelle, Traducere din limba franceză de Ingrid Ilinca, postfață de Radu Toma, Editura POLIROM, Iași, 2000.
- OPRESCU, George**, *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, București, 1943.
- TEODOR, V. PĂCĂȚIAN**, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. II, Tipografia Societate pe acțiuni, Sibiu, 1902, vol. III, Tipografia Iosif Marschall, Sibiu, 1905.
- PASCU, G.**, *Viața și operele lui D. Cantemir*, București, 1924.
- PAVEL, Teodor**, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale (1878-1895)*, vol. I, Editura Facla, Timișoara, 1979.
- PĂCURARIU, Mircea**, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, București, 1981.
- *** *Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului austro-ungar*, Sibiu, 1986.
- PLATON, Gheorghe**, *Istoria modernă a României*, București, 1985.
- PREDESCU, Lucian**, *Enciclopedia României. Cugetarea material românesc*, Ediție anastatică, București, 1999.
- Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar 81865-1900*, redacția Ștefan Pascu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.

SCHASER, Angelika, *Reformele iosefine în Transilvania și urmările lor în viața socială*, Sibiu, 2000.

SIMA, Gh., *Școala românească din Transilvania și Ungaria*, București, 1916.

SOFRONIE, Mihai, *Activitatea editorială a Asociațiunii Transilvane până la 1918, ASTRA, 1861-1950, în Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, 125 de ani de la înființare*, Sibiu, 1987.

STONE, Norman, *Europe Transformed, 1879-1918*, Londra, 1983.

SUCIU, Dumitru, *Studii privind mișcarea națională a românilor din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2005.

SUCIU, I.D., *Literatura bănățeană de la începuturi până la Unire-1582-1918*, Editura regionalei bănățene ASTRA, Timișoara, 1940.

TAYLOR, A.P., *Monarhia habsburgică, 1859-1918. O istorie a Imperiului austriac și austro-ungar*, C.E.U., Aleea, f.a.

TĂBĂCARU, Gr., MOSCU, C., *Istoria pedagogiei românești*, București, 1929.

TEODOR, Pompiliu, *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj, 1970.

THEODORESCU, Barbu, *Istoria bibliografiei române*, Editura Enciclopedică Română, București, 1972

VANCEA, Zeno, *Creația muzicală românească în secolele XIX-XX*, București, 1968.

VASILIU, Mihai, *Istoria teatrului românesc (sec. XIX-XX)*, București, 1972..

VĂTĂȘIANU, Virgil, *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1959.

WINTER, Ed., *Frhuhaufklärung*, Akademie Verlag, Berlin, 1966.

XENOPOL, A.D., *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. VIII, București, 1929.

C. Lucrări speciale

ACU, Dumitru, *Enciclopedia ASTREI, prima enciclopedie românească, în Transilvania*, nr. 9-10. Sibiu, 2004, p. 6-9.

ASTRA 1861-1950 Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, 125 de ani de la înființare, sub redacția lui Victor V.Grecu.

AVRAM, Mircea, „ASTRA” inițiatorul primei enciclopedii românești, în *Centenarul Revistei Transilvania*, Sesiunea de comunicări 11-12 mai 1968

- BANCIU, Cristina**, *Colaboratori sibieni la Enciclopedia Română*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 86-87.
- BARDAȘU, Aneta**, *Doi vâlceni colaboratori la Enciclopedia Diaconovich*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 116.
- BÂRSESCU, Alexandru**, *Un destin la răscruce de veacuri*, în *Un enciclopedist aproape uitat: Dr. Corneliu Diaconovici*, Editura Timpul, Reșița, f.a., p. 66-68.
- BITTE, Victoria I.**, *Viața și opera lui Corneliu Diaconovici*, în *Un enciclopedist aproape uitat: Dr. Corneliu Diaconovici*, Editura Timpul, Reșița, f.a., p. 18-21.
- BIȚU, Voichița**, *Memoria documentelor Bibliotecii ASTRA, dr. Corneliu Diaconovici*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 28-38.
- BOGDAN, Constanța**, *Cornel Diaconovich - promotor al sistemului de credit și fondator al „Revistei economice”*, în *Viața economică*, 7, nr. 42, 24 octombrie 1969, p. 14-17.
- BORȘ, Silviu**, *Biblioteca Centrală a Asociațiunii 1861-1950*, Editura InfoArt Media, Sibiu, 2011, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2011
- BOGZA, Vasile**, *Terminologia economică în „Enciclopedia română” a lui Corneliu Diaconovici*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 44-45.
- BORȚAN, Dumitru**, *Enciclopedia, reflectare a vieții economice a românilor din Transilvania*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 42-43.
- BOTA, Ionel**, *Noi documente privind Enciclopedia Română*, în *Un enciclopedist aproape uitat: Dr. Corneliu Diaconovici* Editura Timpul, Reșița, f.a., p. 48-49.
- BOUREANU, Radu**, *Viața Spătarului Milescu*, Editura Dacia, Cluj, 1973.
- BRÂNDZA, Carol**, *Originea unei familii de cărturari bănățeni*, în *Un enciclopedist aproape uitat: Dr. Corneliu Diaconovici*, Editura Timpul, Reșița, f.a., p. 10-16.
- BUTNARU, Valentina**, *Basarabia în Enciclopedia ASTREI*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 71-73.
- CĂLIN, Petru**, *Enciclopedia Română (SIBIU, 1898-1904) - câteva considerații*, în *Un enciclopedist aproape uitat: Dr. Corneliu Diaconovici*, Editura Timpul, Reșița, f.a., p. 42-47.

- CANTACUZINO, Constantin, stolnicul**, *istoria Țării Românești între care să cuprindă numele ei cel dintâi și cine au fost lăcuiitorii ei atunci*, Ediție prefațată și îngrijită de N. Cartoian și D. Simionescu, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1944.
- CANTEMIR, Dimitrie**, *Operele principelui Dimitrie Cantemir*, vol. V, Traducere și adaptare de Gh. Sion, Editura Gobl, București, 1978.
- CÂNDEA, Virgil**, *Constantin Cantacuzino, omul politic-umanist*, , XIX, 1966, 4, XX, 1967, 1; tradus sub același titlu în *Revue Roumaine d'Histoire*, V, 1966, 4.
- ****Stolnicul între contemporani*, Editura științifică, București, 1971.
- CARTOIAN, Nicolae**, *Istoria literaturii române vechi*, vol. II, Editura Minerva, București, 1980.
- COTU, Aurel**, *Corneliu Diaconovici autorul primei enciclopedii românești editate sub auspiciile ASTREI*, Arad, 1973.
- CRAMARENCO, Mihai**, *Literatura Română în Enciclopedia lui Cornel Diaconovici*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 63-68.
- CREȚU, Ioana - Narcisa**, *Actualitatea Enciclopediei Române a lui Corneliu Diaconovici*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 14-15.
- CRIȘAN, Vasile**, *Aurel C. Popovici, colaborator la Enciclopediei Române*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 103-105.
- CRIȘAN, Eugenia**, *Maria Baiulescu, singura femeie colaboratoare la Enciclopedia Română*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 108-110.
- CURTICĂPEANU, Vasile**, *Reflectarea istoriografiei românești și universale în „Enciclopedia Română”*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 19-21.
- DENEȘ, Nicolae**, *Reflectarea problematicii de turism în Enciclopedia lui Cornel Diaconovici*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 117-120.
- DRECIN, Mihai**, *Dr. Corneliu Diaconovich, marcant economist român de la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea*, Tibiscus, Muzeul Banatului, Timișoara, Ist 5(1978), 1979, p. 317-322.
- GASTONE, Niculae**, *Scriitorii de peste munți în Enciclopedia Română a ASTREI*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 81-82.
- GIURA, Lucian, STOIA, Mircea**, *Aspecte privind viața și activitatea lui Cornel Diaconovich (1856-1923)*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 22-27.

GRUIAN, Paul, *Știință și tehnică în Enciclopedia Română*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 58-61.

HASȚDEU, B.P., *Viața și opera lui Nicolae Milescu Spătarul*, în ziarul *Traian*, București, II, 1870, nr. 7-11, p. 13-14.

HODOROGEA, Virginia, *Enciclopedia ca tezaur de cunoștințe umane și antologie a istoriei*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 40-41.

ILENI, Andrei, *Eseu despre necuprinsul ficțiunii*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 39.

IORGA, Nicolae, *Operele lui Constantin Cantacuzino*, Ediție îngrijită și introducere de N. Iorga, Editura Minerva, București, 1901.

****Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, vol. I, ediția a II-a, îngrijită de Barbu Teodorescu, Editura didactică și pedagogică, București, 1969.

ISTRATE, Petru, *Contribuții brașovene la realizarea și editarea Enciclopediei Române*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 99-100.

MACAVEI, Elena, *Școala și pedagogia din teritoriile românești*, în *Enciclopedia Asociațiunii*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 74-80.

MARIAN, Gabriela, *Sistemul bancar reflectat în Enciclopedia Română*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 49-50.

MATEI, Pamfil, *Enciclopedia Română, o realizare semnificativă a Asociațiunii*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 10-12.

MOISE, Ilie, *Folclorul și etnologia în prima Enciclopedie românească*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 83-85.

MOLDOVAN, Iosif, *Obligațiile fiscale ale românilor din Transilvania, oglindite în Enciclopedia Română*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 46-48.

MUNTEANU-SĂCELE, Ștefan, *Pădurea românească în paginile Enciclopediei Române*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 69-70.

PAMPU, Cătălina, *Științele matematice în Enciclopedia ASTREI*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 62.

PĂCURARIU, Mircea, *Problemele bisericești prezentate de Enciclopedia Română a Asociațiunii*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 51-57.

- PĂDUREAN, Augustin**, *Enciclopedia română, document al unirii*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p.
- PANAITESCU, P.P.**, *Nicolae Milescu Spătarul*, Editura Junimea, Iași, 1987.
- PĂNĂZAN, Daniela**, *Augustin Bunea, un colaborator blăjean al Enciclopediei Române*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p.106-107.
- PETRICA, Vasile**, *Un destin la răscruce de veacuri*, în *Un enciclopedist aproape uitat: Dr. Corneliu Diaconovici*, Editura Timpul, Reșița, f.a., p. 69-71.
- POP, Silvia**, *Contribuția cărturarilor blăjeni la realizarea Enciclopediei Române*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 88-90.
- Popp, Constantin**, **Dr. Corneliu Diaconovici, Revista Economică, Cluj, an XXV (1923), nr. 34, p.337-340.*
- PETRICA, Vasile**, *Un autentic spirit european*, în *Un enciclopedist aproape uitat: Dr. Corneliu Diaconovici*, Editura Timpul, Reșița, f.a., p.
- ***Dr. Corneliu Diaconovici (1859-19239)–enciclopedist și ambasador al culturii române*, Editura TIM, Reșița, 2009
- RADA, Constantin**, *Cornel Diaconovici - un om, un destin, o vocație*, Casa de Presă și Editură „Anotimp”, Oradea, 1999.
- SÂRBU, Nicolae**, *Un nume pentru perenitatea culturii române*, în *Un enciclopedist aproape uitat. Dr. Corneliu Diaconovici*, Editura Timpul, Reșița,f.a., p. 5-8.
- SENI, Ioan**, *Contribuții născădene la prima Enciclopedie românească*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 91-98.
- SOFONEA, Liviu Alexandru**, *Actualitatea lui „Homo enciclopedicus” (III)*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 111-115.
- SOFRONIE, Mihai**, *Enciclopedia Română, o sinteză a spiritualității românești de dincoace și de dincolo de Carpați*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 13.
- SUCIU, Ion Dimitrie**, *Dr. Cornel Diaconovici 1859-1923*, în *Foaia Poporului*, 53, nr. 14, 31 martie, 1946, p. 5-7.
- SURDU, Alexandru**, *Semnificația filosofică a Enciclopediei Române*, în *Transilvania*, nr. 9-10, Sibiu, 2004, p. 17-18.

TATU, Alexiu, *Prima „Enciclopedie Română” în documente ale Direcției Județene Sibiu a Arhivelor Naționale, în Educația și integrarea europeană*, coordonator Elena Macavei, Editura Asociației ASTRA, Sibiu, 2007, p. 101-102.

Un enciclopedist aproape uitat: Dr. Corneliu Diaconovici, Editura Timpul, Reșița, 2004.